

mûd'un sadece Hicr'de yaşamadığı, zamanla Arap yarımadasının diğer bölgelerine de yayılmış olabileceği görüşü ileri sürülmüştür. Kur'an'da bildirildiğine göre bu kavim, başlangıçta tevhid inancına bağlı iken daha sonra kendilerine verilen nimetlere karşı nankörlük ederek Allah'tan başka ilâhlara tapmaya ve yaşadıkları yerde bozgunculuk çıkarmaya başlamış, bunun üzerine içlerinden Sâlih onlara peygamber olarak gönderilmiştir (Hûd 11/61-62). Semûd kavmi mensupları, tek bir Allah'a kulluk etmelerini ve aşırılıkta bulunmamalarını isteyen peygamberlerini yalanlamaları, büyüklük taslamaları (el-A'râf 7/75-76; eş-Şuarâ 26/150-152; el-Kamer 54/24), bir mûcize ve imtihan olmak üzere kayadan çıkarılan ve kendilerinin sorumluluğuna verilen dişi deveyi bütün uyarılara rağmen öldürmeleri (el-A'râf 7/73, 77; Hûd 11/64; eş-Şuarâ 26/155-157), peygamberlerini de öldürmeye kastetmeleri yüzünden helâk edilmiştir (Hûd 11/66; en-Neml 27/49-53; eş-Şems 91/11-14; ayrıca bk. SÂLİH).

Semûd kavminin helâk ediliş biçimiyle ilgili olarak Kur'an'da, Sâlih peygamber ve ona tâbi olan küçük bir grup haricî onların şiddetli sarsıntı (recfe) (el-A'râf 7/78), korkunç bir ses, gök gürlemesi (sayha) (Hûd 11/67; el-Hicr 15/83; el-Kamer 54/31) ve yıldırım (sâika) (Fussilet 41/17; ez-Zâriyât 51/44) cezalandırıldıkları ve üç günün sonunda helâk oldukları belirtilmektedir. Cezalandırma ile ilgili bu açıklamaların, Semûd'un üç farklı ceza türüne değil yer sarsıntısından önce veya onunla birlikte meydana gelen ses ve ışık olgusuna işaret ettiği düşünülebilir. Recfenin çok gü-rültülü ve dehşet verici bir sarsıntıyı ifade etmesinden ve Hicaz'da özellikle Medâ'inûsâhî denilen bölgedeki volkanik arazi yapısının varlığından hareketle Semûd kavminin volkanik bir patlama sonucunda helâk olduğunu söyleyenler de vardır (Muhammed Esed, I, 288). Semûd'un cezalandırılma biçimini Sodom ve Gomora'ya benzetenler bu bakış açısını dikkate almış olmalıdır. Hz. Peygamber'in Tebûk Seferi sırasında Hicr'den geçerken eskiden burada yaşayan insanların cezalandırılmış olmaları sebebiyle burada bulunan harabelere girilmemesini ve kuyularından su alınmamasını istediği rivayet edilmektedir (Buhârî, "Megâzi", 81; Müslim, "Zühd", 39, 40). Başka bir rivayette ise Resûl-i Ekrem'in, yanında bulunanların bu olaydan ibret alması gerektiğini söylediği belirtilmektedir (Müsned, II, 58, 72; Müslim, "Zühd", 38). Sâlih peygambere tâbi oldukları için helâk olmaktan kurtulan gru-

bun Mekke'ye göç ettiği nakledilmiş, ayrıca Tâif'te ikamet eden Sakif kabilesinin Semûd soyundan geldiği rivayet edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, II, 58, 72; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 43, 54-55; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), I, 226-232; Zemaşerî, *el-Keşşâf* (nşr. M. Abdüsselâm Şâhin), Beyrut 1423/2003, II, 115-116, 563; Fahrreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, Kahire 1308, V, 288; Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi'*, Riyad, ts., IV, 238; V, 45-46; Ebû'l-Berekât en-Nesefî, *Medârikü't-tenzil* (nşr. İbrâhim M. Ramazan), Beyrut 1408/1989, I, 526; II, 851; İbn Battûta, *Tuhfetü'n-nüzzâr* (nşr. Ali Muntasir Kettânî), Beyrut 1405/1985, I, 130; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *Tefsîrû'l-Kur'ân* (nşr. Abdurrahman el-Mar'aşî), Beyrut 1408/1988, V, 237, 576; M. Beyyûmî Mehrân, *Dirâsât târihiyye mine'l-Kur'âni'l-Kerîm fî bilâdi'l-'Arab*, Riyad 1400/1980, s. 265-288; Mustafa Murâd ed-Debbâğ, *el-Kabâ'ilü'l-'Arabiyye ve selâ'ilühâ fî bilâdinâ Filistin*, Beyrut 1986, s. 20-24; Muhammed Esed, *Kur'ân Mesajı: Meal, Tefsîr* (trc. Ahmet Ertürk – Cahit Koçtak), İstanbul 1999, I, 287-288; Hâlid Tâhâ ed-Desûkî, "Kavmü Şemûd beyne rivâyâtü'l-müferrihîn ve muhtevî-yâtü'n-nukûş", *Mecelletü Külliyyeti'l-luğati'l-'Arabiyye ve'l-'ulûmü'l-ictimâ'iyye*, VI, Riyad 1976, s. 251-296; İbrâhim Yûsuf eş-Şetle, "eş-Şemûdiyyûn", *ed-Dâre*, V/4, Riyad 1980, s. 184-199; İrfan Şahîd, "Thamûd", *El2* (İng.), X, 436; İhsan en-Nas, "Şemûd", *el-Mevsû'atü'l-'Arabiyye*, Dimaşk 2003, VII, 321-322.

CELAL KIRCA

SEMÜRE b. CÜNDEB

(سمره بن جندب)

Ebû Saîd Semüre b. Cündeb
b. Hilâl el-Fezâri
(ö. 60/680)

Sahâbî.

Muhtemelen 612'de doğdu. En çok kulanılan künyesi Ebû Saîd olmakla birlikte Ebû Abdurrahman, Ebû Abdullah, Ebû Süleyman, Ebû Muhammed gibi künyelerle de anılır. Henüz küçükken babasını kaybedince siyahî bir kadın olan annesi onu alıp Medine'ye geldi. Çocuğuna da bakmak şartıyla ensardan Ebû Saîd el-Hudrî'nin amcası Mürey b. Sinân b. Sa'lebe ile evlendi ve Semüre büyüyünceye kadar onun bakımını üvey babası üstlendi. Semüre on beş yaşlarında iken akranı olan Râfi' b. Hâdîc ile birlikte muhtemelen Uhud Gazvesi'ne katılmak istedi ve iyi ok attığı için arkadaşının orduya alınıp kendisinin geride bırakılmasına itiraz etti. Resûl-i Ekrem'e güçlükleri takdirde Râfi'i yeneceğini söyledi ve gücünü ispatlaması üzerine orduya alındı. Onun Bey'atürri'dvân'da da bulunduğu zikredilmektedir (Zehebî, *el-İber*, I, 47). Semüre ilk gençlik yıllarında Hz. Peygamber'in yanında bulundu ve kendisin-

den duyduğu hadisleri titizlikle ezberlemeye çalıştı. Yaşının küçüklüğü sebebiyle Resûlullah'ın sohbet meclislerinde konuşmaktan çok dinlemeyi tercih ettiğini ifade eder ki bugün ona nisbet edilen *eş-Şahîfe* bunun bir ürünüdür.

Semüre önceleri Kûfe'nin Künâse bölgesine yerleşti, daha sonra Basra'dan bir ev alarak oraya göç etti ve bu şehrin imar planlarıyla ilgilendi. Basra Valisi Ziyâd b. Ebîh'e Kûfe valiliği de verilince Ziyâd Kûfe'ye gittiğinde Semüre'yi Basra'da, Basra'ya gidince Kûfe'de yerine vekil olarak bıraktı. Ziyâd b. Ebîh'in ölümü üzerine Halife Muâviye onun bu göreve devam etmesini istediği için Semüre on sekiz ay daha Basra valiliği yaptı, ardından azledilerek yerine Abdullah b. Amr b. Gaylân getirildi. Sadâkatine rağmen Muâviye'nin kendisini azletmesine kızan Semüre, kızı Ümmü Sâbit'i Hz. Ali taraftarlığı ile bilinen Muhtâr es-Sekâfî ile evlendirerek onunla ilişkilerini güçlendirdi. Valiliği sırasında, müslümanları tekfir edip cinayetler işleyen Hâricîler'e karşı çok sert davrandığı için onların büyük tepkisiyle karşılaştı. Ancak İbn Sîrîn ve Hasan-ı Basrî gibi Semüre'yi iyi tanıyanlar kendisinden övgüyle söz etmiş, rivayet ettiği hadislerinin sıhhatine vurgu yapmıştır.

Muâviye'nin halifeliği döneminde Kûfe'de veya Basra'da 60 (680) yılında vefat eden Semüre b. Cündeb'in ölüm tarihi 58 veya 59 olarak da zikredilmiştir. Bir rivayete göre Hz. Peygamber bir mecliste içlerinde Ebû Hüreyre, Semüre ve Ebû Mahzûre'nin de bulunduğu on (veya yedi) sahâbiden geriye kalan en son kişinin ateşte öleceğini ifade etmiş (Buhârî, *et-Târîhu's-şagîr*, I, 107; Taberânî, VII, 177), bunlardan Ebû Hüreyre 58 (678), Ebû Mahzûre 59 ve Semüre 60 (680) yılında ölmüştür. Aşırı soğuklar yüzünden hastalanan Semüre'ye iyileşmesi için kaynamakta olan bir suyun üzerinde oturmasının tavsiye edildiği, kazanın üstüne oturmaya çalışırken içine düşerek öldüğü nakledilmiş, bu olay rivayet edilen hadisteki ifade ile ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir. Kaynaklarda Semüre'nin *eş-Şahîfe*'sini hadis rivayetiyle meşgul olan Sa'd, Süleyman, Saîd, Abdurrahman, Mutarrif ve Ahmed adlı oğulları ile Ümmü Sâbit adlı kızına bıraktığı, torunları Hubeyb b. Süleyman, Ca'fer b. Sa'd ve İshak b. Sa'd'ın da ailede ilim ve rivayet geleneğini sürdürdüğü, hatta Meysere ve Saîd b. Ebû Hind adlı iki kölesinin de onun hadislerini rivayet edenler arasında yer aldığı belirtilmektedir. İslâm dünyasında ilk usturlabı yaparak

kullandığı kaydedilen astronomi âlimi Muhammed b. İbrâhim el-Fezârî onun torunlarından.

Semüre'nin Resûl-i Ekrem'den naklettiği hadis sayısı Bakî b. Mahled'e göre 123, Zehebî'ye göre 132'dir. *Şaḥîḥ-i Buhârî*'de ondan fazla, *Şaḥîḥ-i Müslim*'de on iki hadisi bulunmakta, bu rivayetlerin bir kısmı her iki eserde de yer almaktadır. Ayrıca Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde 190, Taberânî'nin *el-Mu'cemû'l-kebir*'inde 356, Hâkim'in *el-Müstedrek*'inde otuzu aşkın rivayeti mevcuttur. Zehebî'nin âlim sahâbîler arasında zikrettiği Semüre, Ebû Ubeyde b. Cerrâh'tan hadis rivayet etmiş, kendisinden başta oğulları Sa'd ve Süleyman olmak üzere Şa'bî, Ebû Kûlâbe el-Cermî, Abdullah b. Bûreyde, İbn Sîrîn, Ebû Recâ' el-Utârîdî, Ebû Nâdre ve Hasan-ı Basrî gibi muhaddisler rivayette bulunmuştur. Hasan-ı Basrî'nin akîkaya dair bir rivayeti dışında Semüre'den doğrudan hadis dinlemediği, diğer rivayetlerinin onun *eş-Şaḥîfe*'sinden aldığı belirtilmektedir. Hasan-ı Basrî'nin Semüre'den büyük bir nüsha rivayet ettiğine dair İbn Hacer el-Askalânî'nin açıklaması da *eş-Şaḥîfe* ile ilgilidir. Uzun yıllar Basra ve Kûfe'de yaşaması sebebiyle Semüre'nin hadisleri daha çok bu bölgede yaygınlaşmıştır.

Rivayetlerinin değişikliğe uğramaması konusunda titiz davrandığı belirtilen Semüre'nin adı hadis yazan sahâbîler arasında da geçmekte ve "Semüre b. Cündeb'den oğullarına" diye başlayan sahîfesinin (Buhârî, *et-Târiḥu'l-kebir*, I, 26) oğullarına emanet ettiği uzunca bir risâle olduğu kaynaklarda ifade edilmektedir. İbn Sîrîn, "Semüre'nin oğullarına emanet ettiği risâlede pek çok ilim vardır" demektedir (İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 79), 118 rivayeti ihtiva eden sahîfenin içeriği Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde (V, 7-23) ve Taberânî'nin *el-Mu'cemû'l-kebir*'inde (VII, 177-270) yer almaktadır. Abdülâzîz Ubeydullah er-Rahmânî *Mervîyyâtü Semüre b. Cündeb el-Fezârî fî Müsnedi'l-İmâm Ahmed* adıyla bir yüksek lisans çalışması yapmıştır (1401, Câmîatü Ümmü'l-kurâ eş-şerfa ve'd-dirâsâtü'l-ulyâ [Mekke]).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, V, 7-23; Ahmed b. Hanbel, *el-İllet* (Koçyiğiti), I, 384, 392; II, 228, 247; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI, 34; VII, 49-50; Buhârî, *et-Târiḥu'l-kebir*, I, 26; IV, 176-177; a.mlf., *et-Târiḥu's-şagîr*, I, 107; Taberânî, *el-Mu'cemû'l-kebir* (nşr. Hamdî Abdülmeccid es-Selefi), Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsî'l-Arabî), VII, 177-270; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, II, 77-79; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), II, 454-455; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XII, 130-134; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, III, 183-186; a.mlf., *el-İber*, I, 47; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 78-79; a.mlf.,

Tehzîbü'l-Tehzîb, IV, 236-237; M. Mustafa el-A'zamî, *Dirâsât fi'l-hadîsî'n-nebevî*, Beyrut 1985, I, 111-112; Abdüssettâr eş-Şeyh, *A'lâmü'l-huffâz ve'l-muhaddîsîn*, Dimaşk-Beyrut 1417/1997, II, 295-308.

BÜNİYAMİN ERUL

SENÂ

(السناء)

Bir kimseyi iyi veya kötü yönleriyle yahut sadece iyi vasıflarıyla niteleyip tanıtmak anlamında terim (bk. HAMD).

SENÂÎ

(سنائي)

Ebû'l-Mecd Hakîm Mecdûd
b. Âdem Senâî-yi Gaznevî
(ö. 525/1131 [?])

İranlı şair
ve Farsça tasavvufî mesnevi
tarzının kurucusu.

Gazne'de dünyaya geldi. 524'te (1130) *Hadîka*'sını yazmaya başladığında altmış yaşında olduğunu belirttiğine göre 464 (1071-72) yılında doğmuş olmalıdır. Şiirlerinde soylu bir aileden geldiğini söyler. İyi bir eğitim gördüğü ve gençliğinde Farsça yazan şairlerin divanları yanında Arapça yazan şairleri de okuduğu anlaşılmaktadır. Şairin eserlerinde methettiği hükümdarlar Gazne sultanlarından İbrâhim, III. Mesud ve Behram Şah'tır. *Kârnâme-i Belḥ*'te Sultan İbrâhim'i övmekte, diğer padişahların adları ise divanında geçmektedir. Bu şiirler onun genç yaşta methiye söylediğini göstermektedir. Daha sonraki şiirlerinden kendisinde meydana gelen ruhî bir değişim sebebiyle saraydan uzaklaşarak inzivaya çekildiği belli olmaktadır.

III. Mesud'un hükümdar olmasından (492/1099) az sonra Gazne'den ayrılan Senâî, Belḥ şehrine gitti. Orada kendisine geçim imkânı sağlamanın yanı sıra güvene kavuştu. Tekrar methiyeler yazmaya başlamakla birlikte bu devredeki şiirleri genellikle tevhid, zühed, uzlet konularında öz-lü ve ârifane bir özellik taşır. Senâî'nin Belḥ'te iken hacca gittiği söylenirse de bu onun böyle bir arzuyu bir şiirinde dile getirmesinden kaynaklanmaktadır. Hacca gittiğini yazan kaynaklar, dönüşünde Horasan'da Şeyh Yûsuf el-Hemedânî'ye intisap ederek onun müridi olduğunu nakleder. Halbuki eserlerinde buna dair en ufak bir işaret bulunmamakta, hacla ilgili mekânlardan ve yolculuğundan söz etmemektedir. Belḥ'te bulunduğu sırada Serahs, Herat

ve Nişâbur'u ziyaret ettiği, bu şehirlerdeki mutasavvıflarla tanıştığı bilinmektedir.

Bu esnada kaleme aldığı *Kârnâme-i Belḥ*'te bazı âlim ve şairleri eleştirdiği için şehir halkının bir kısmı aleyhine dönmüş, birçok yerde ve özellikle Horasan'da büyük şöhret ve itibar kazanmış olmasına rağmen Belḥ'te kalması istenmemiştir. Bundan dolayı 505 (1111-12) yılında Belḥ'ten ayrılıp Serahs'a gitmeye mecbur kaldı. Orada Horasan Kadısı Muhammed b. Mansûr es-Serahsî'ye intisap ederek *Seyrû'l-ibâd* adlı mesnevisini ona ithaf etti. Hâmisinin yanında iken Horasan'ın muhtelif şehirlerine gitti ve tanıştığı, hemen hepsi kadı olan kimseler için methiyeler yazdı. Senâî'nin hükümdar, vezir ve emîrlere yerine hâmi ve memduhlarını kadılar arasından seçtiği dönemde kaleme aldığı tasavvufî şiirlerinde zâhidane bir hayatla dünya adamı olma arasındaki kararsızlığı görülmektedir.

Muhtelemeden 521'de (1127) Behram Şah'ın elindeki Gazne'ye dönen Senâî burada en büyük yardımcı Hâce Âmid Ahmed b. Mes'ûd-i Tîşâ'dan gördü. Kendisine oturacağı bir ev yaptıran, geçimini üstlenen Hâce Âmid eserlerinin toplanmasını temin etti. Külliyyatına son şeklini vermeden önce vefat eden Senâî'nin ölüm tarihi için kaynaklarda verilen farklı tarihlerden 11 Şâban 525 (9 Temmuz 1131) tarihi daha doğru olmalıdır. Türbesi Gazne'dedir. Senâî'nin mezhebi hakkında farklı görüşler ileri sürülmüş olup Hz. Ali'yi methederken mübalağalı bir ifade kullanmasını ve Hz. Hasan ile Hüseyin'i anmasını Şiîliğine mesnet gösterenler olmuştur. Ancak *Hadîka*'da Hz. Peygamber'den sonra Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali'yi zikretmesi Senâî'nin Sünnî olduğunu ortaya koyan bir delil olup onun bütün Sünnîler gibi Resûl-i Ekrem'in ve ailesine karşı derin bir sevgi ve saygı duyması çok doğaldır.

Senâî methiyelerinde Menûcihrî, Ferrûhî-i Sîstânî ve Mes'ûd-i Sa'd-i Selmân gibi sebk-i Horasânî şairlerinin etkisinde kalmıştır. Özellikle divanı Mes'ûd-i Sa'd-i Selmân'ın divanı ile karşılaştırıldığında birçok kasidenin vezin, kafiye, bazı tabir ve teşbihler bakımından birbirine benzediği görülür. Senâî, Mes'ûd-i Sa'd-i Selmân'ın ölümünden sonra onun divanını toplamıştır. Bu esnada Selmân'a ait olmayan bazı şiirleri divanına koyduğu için tenkide uğramış ve onu metheden uzun bir kıta yazarak bu yanlışından dolayı özür dilemiştir.

İran'ın ilk ünlü mutasavvıf şairi sayılan Senâî'den önce tasavvuf alanında onun şiirleri kadar açık, akıcı ve mükemmel şiir söylenmemiştir. Senâî'den sonra gelen Fe-